

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نقشه

سطح ۲

درس ۱۰

استاد: حجت‌الاسلام والمسلمین امینی

آموزشیار: آقای خادمی

مقدمه

در درس گذشته بعضی از مستثنیات حرمت نگاه به نامحرم بیان شد که عبارت بود از نگاه کردن به زنی که قصد ازدواج با او باشد و نیز نگاه زن به مرد و نیز نگاه به زنان غیر مسلمان و زنان لایابایی که به نهی ناهی ترتیب اثر نمی دهند آشنا شدیم.

و در ادامه عده‌ای از زنان که ازدواج با آنان حرام است را بر شمردیم و بیان کردیم که منشا تحریم ازدواج یا نسب است و یا سبب.

در این درس نخست منشا تحریم نسبت و دلیل آن مورد بررسی واقع می‌شود و سپس به بیان منشا تحریم سبب می‌پردازیم.

مستند موارد حرمت نسبی

در آیه ۲۳ سوره نساء هفت مورد از کسانی که ازدواج با آنان حرام است ذکر شده است:

۱. مادر و مادر مادر هر چه بالا رود مانند مادر بزرگ و مادر مادر بزرگ و... را شامل می‌شود.^۱

۲. دختر و دختر دختر هر چه پایین رود.

۳. خواهر:

۴. عمه و عمه‌ی عمه هر چه بالا رود برای انسان محرم است و نکاح با آنها جایز نیست.

۵. خاله و خاله‌ی خاله هر چه بالا رود برای انسان محرم است

۶. دختر برادر و دختر دختر برادر هر چه پایین رود.

۷. دختر خواهر و دختر دختر خواهر هر چه پایین رود.

نکته: دلیل بر این که عمه و خاله هر چه بالا رود برای انسان محرمند و نکاح با آنها جایز نیست اطلاق آیه قرآن

کریم است؛ زیرا به عمه نیز عمه گفته می‌شود و به خاله نیز خاله گفته می‌شود.^۲

و نیز دلیل حرمت نسبت به بقیه عمومات که در دسته‌های دیگر ذکر شد تمسک به اطلاق آیه قرآن کریم است.^۳

نکته: حرمت برای این افراد طرفینی است یعنی این اصناف هفت گانه از طرف مردان بر زنان نیز حرام است یعنی

بر دختر هم ازدواج با پسر یا جد حرام است و نیز با عمو و دایی نمی‌تواند ازدواج کند و نیز با پسر برادر و خواهر

نمی‌تواند ازدواج کند.^۴

---

۱. بما شملت الجدات عالیات و سافلات، لآب كنّ أو لأمّ، فحرم المرأة علی ابنها و علی ابن ابنها و ابن ابن بنتها و ابن بنت بنتها و ابن بنت ابنها و هكذا، و بالجملة تحرم علی كل ذكر ینتمی إليها بالولادة، سواء كان بلا واسطة او بواسطة او وسائط، و سواء كانت الوسائط ذكورا أو اناثا او بالاختلاف.

۲. «بنت» که حرام باشد، بنت بنت و بنت این، بنت بنت ابن، بنت بنت بنت و همینطور شاخه‌های دیگر آن تا آخر حرام هستند.

«بنات الاخ» هم که حرام باشد، بنت ابن اخ و بنت بنت اخ و همینطور شاخه‌های دیگر آن تا آخر حرام هستند.

«بنات الاخت» که حرام باشد، بنت بنت الاخت و بنت ابن الاخت و همینطور شاخه‌های دیگر آن تا آخر حرام هستند (فرق نمی‌کند که اخت یا اخ،

ابوینی، ایمی، یا امی باشند و تمام دختران آنها حرام است، خواه مع الواسطه یا بلاواسطه).

«عمه» که حرام باشد، عمه پدر و مادر، عمه جد پدری، عمه جد مادری، عمه جد ابوینی ... همه حرام هستند.

«خاله» که حرام باشد، خاله پدر و مادر، خاله جد پدری، خاله جد مادری و خاله جد ابوینی ... همه حرام هستند.

۳. قرینه دیگری هم ما اضافه می‌کنیم و آن این که امام علیه السلام به عنوان تعبد امامت به این آیه استدلال نمی‌کند، بلکه در مقابل مخالفین استدلال

می‌کند، یعنی همه از آیه، عمومیت را می‌فهمند، نه تنها کسانی که اطاعت امام علیه السلام را واجب می‌دانند، بلکه مخالفین هم نمی‌توانند انکار کنند.

به عبارت دیگر، ارتکاز ذهن در مسئله محرّمات نکاح، عمومیت است به خلاف ابواب دیگر، بعنوان مثال اگر کسی وصیت کند که به دخترم یا مادرم

این مبلغ را بدهید، وصیت او، مادر مادر یا دختر دختر را نمی‌گیرد، بنابراین شکی نیست که ارتکاز ذهن در موارد دیگر بلاواسطه است؛ ولی در باب

نکاح، ارتکاز ذهن عمومیت است، یعنی در امر نکاح یک نوع ارتکازذهنی عرفی بر تسری است و امام علیه السلام هم به آن استدلال می‌فرماید،

بنابراین تعمیم در آیه شریفه واقعیت دارد « کتاب النکاح (مکارم)، ج ۲، ص: ۱۱۰ ».

۴. نکته‌ای که بسیاری از فقهاء (مثل صاحب جواهر و صاحب شرایع) به آن اشاره کرده‌اند، این است که مقابل این اصناف سبعة محرّمه من النساء،

اصناف سبعة محرّمه من الرجال داریم، وقتی مادر من بر من حرام شد، من هم به مادر خود حرام هستم به عبارت دیگر خطاب آیه که می‌فرماید:

تطبيق

متن: و المستند في ذلك:

ترجمه: و مستند امور

متن: ۱- اما النسب

ترجمه: اما نسب

متن: فانه تحرم به سبعة أصناف: الام و ان علت، و البنت و ان سفلت، و الاخت لأب أو لأم أو لهما، و العمة و ان علت، و الخالة و ان علت، و بنت الاخ و ان نزلت، و بنت الاخت و ان نزلت.

ترجمه: با نسب هفت گروه بر مرد حرام می‌شود: مادر هر چه بالا رود، دختر هر چه پایین رود، خواهر پدری یا خواهر مادری و یا خواهر پدر و مادری، عمه و هر چه بالا رود، خاله و هر چه بالاتر رود، دختر برادر هر چه پایین تر رود، دختر خواهر هر چه پایین تر رود،

متن: قال تعالى: حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَ بَنَاتُكُمْ وَ أَخَوَاتُكُمْ وَ عَمَّاتُكُمْ وَ خَالَاتُكُمْ وَ بَنَاتُ الْأَخِ وَ بَنَاتُ الْأُخْتِ^۱.

ترجمه: خداوند فرمود: « بر شما حرام است مادران و دختران و خواهران و عمه‌ها و خاله‌ها و دختران برادر و دختران خواهرتان»

متن: و تعميم التحريم للبنت النازلة ليس الا لصدق عنوان البنت عليها فيشمئها اطلاق الآية الكريمة،

ترجمه: و شامل شدن حرمت برای دختر هر چه پایین تر رود به واسطه صدق عنوان دختر بر او است، پس اطلاق آیه قرآن شامل آن می‌شود.

متن: و هكذا الحال بالنسبة إلى بقية التعميمات المذكورة في بقية الاصناف فانها ليست الا لأجل التمسك بالاطلاق.

ترجمه: و نیز همین وضعیت نسبت به بقیه عمومیت‌هایی که در اصناف دیگر ذکر شده است وجود دارد، همانا این عمومیت نیست مگر به واسطه تمسک به اطلاق آیه قرآن کریم.

متن: و الحرمة كما لا يخفى ثابتة من الطرفين، فمثل الاصناف السبعة من الرجال يحرم على النساء أيضا، فيحرم الاب و ان علا على البنت، و الولد و ان سفل على الام، و هكذا.

ترجمه: و حرمت همان طور که پوشیده نیست از دو طرف ثابت است، بنابراین مثل دسته‌های هفت گانه از مردان بر زنان نیز حرام می‌باشند، لذا پدر و هر چه بالاتر رود بر دختر حرام است و پسر و هر چه پایین تر رود بر مادر حرام است بقیه دسته‌ها به همین گونه محاسبه می‌شوند.

توضیح:

تعميم در منشأ حرمت نسبی

«حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ...» همین آیه با تغییر خطاب «حُرِّمَ عَلَيْكَ أَبْنَاؤُكَ...» می‌شود. پس کما این که سبعة من النساء برای رجال حرام است، سبعة من الرجال هم بر نساء حرام است.

۱. النساء: ۲۳.

اصناف هفتگانه‌ای که ازدواج با آنها حرام است مختص کسانی نیست که با نسب شرعی^۱ و از طریق ازدواج مشروع به وجود آمده باشد. بلکه حرمت این اصناف هفتگانه جایی را که از راه غیر مشروع نیز به وجود آورده باشند شامل می‌شود^۲ مثلاً زنی که از طریق زنا، فرزند را به وجود آورده باشد این فرزند بر خود زانی و زانیه و مادر و خواهر زانی و زانیه و بر مادر و مادر مادر زانی و زانیه و خواهر مادر زانی و زانیه حرام می‌شود. و نیز بر همین منوال است نسبی که از طریق وطی به شبهه ایجاد شده باشد.

دلیل بر تعمیم

مراد از این اصناف هفتگانه ای که در آیه شریفه بیان شده است معانی لغوی آنها است و شارع مقدس اصطلاح جدیدی را نقل نکرده است لذا همین که در لغت به شخصی، مادر یا خواهر یا عمه گویند حکم شرعی نیز بر آن جاری می‌شود.

بنابر این، فرزند به کسی گفته می‌شود که از نطفه شخص به دنیا آمده باشد و تفاوتی نیست که از طریق شرعی به دنیا آمده باشد یا از طریق زنا یا از طریق وطی به شبهه^۳؛ در هر صورت عرفاً و لغتاً به آن فرزند گفته می‌شود^۴.

---

۱. تعریف نسب شرعی: آنچه ناشی از وطی حلال باشد (این معنی را خیلی از بزرگان گفته‌اند) و مهم این است که ذاتاً حلال باشد و اگر چه عارضاً حرام باشد، یعنی اگر در بعضی از موارد (مانند احرام)، وطی عارضاً حرام باشد، در این صورت اگر فرزندی منعقد شود، فرزند نامشروع نیست و لو عمل حرام بوده است، بلکه فرزند مشروع است و ارث می‌برد.
دلیل:

اولاً: این معنا تقریباً اجماعی و مسلم است.

ثانیاً: حقیقتاً صدق نسب می‌کند یعنی فرزند مشروع است و انعقاد نطفه نامشروع نبوده، بلکه عمل نامشروع است.

۲. احکام ولد نامشروع

در ولد مشروع احکامی جاری است مانند:

۱- ولایت (مربوط به اموال). ۲- حضانت (نگهداری و پرورش).

۳- ارث. ۴- نفقه.

۵- عدم قصاص والد به واسطه قتل ولد.

۶- عاقله (در قتل خطائی، نزدیکان پدر دیه را تقسیم می‌کنند و می‌پردازند).

۷- عتق در موارد خاص (مثلاً اگر پسری پدرش را که برده است بخرد فوراً آزاد می‌شود).

۸- نگاه کردن به محارم.

آیا همه این احکام شامل فرزند نامشروع می‌شود، یا فقط مخصوص فرزند مشروع است و یا اینکه قائل به تفصیل می‌شویم؟

معروف این است که فقط احکام نکاح جاری است و بقیه احکام جاری نیست.

۳. المراد بوطء الشبهة الوطء الذی لیس بمستحق مع عدم العلم بالتحريم، كما اذا وطء اجنبیة باعتقاد أنها زوجته،

۴. در ولد الزنا در تمام محرمات نسبیّه حرمت نکاح هست، در اینجا چند دلیل می‌توان اقامه کرد:

۱- اجماع: در این مسأله مخالفی نیست و همه آن را پذیرفته‌اند یا فتوی داده‌اند و یا احتیاط کرده‌اند و اگر دست ما به دلیل دیگری نرسد (کما اینکه

گفته شده است) اجماع محکم و کاشف از قول معصوم می‌شود و مدرکی نخواهد بود.

۲- صدق عناوین بر ولد نامشروع: عناوینی که در قرآن مجید آمده است «حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ...»

نکته: در بعضی احکام مانند ارث، شارع بین زنا و نکاح شرعی تفاوت قائل شده و گفته است که ولد زنا ارث نمی‌برد اما در بقیه احکام، مانند حرمت ازدواج بین ولد زنا با ولدی که از راه شرعی متولد می‌شود تفاوتی وجود ندارد و به اطلاق آیه تمسک می‌شود.

تطبیق

متن: و حرمة الاصناف السبعة بالنسب لا تختص بالنسب الشرعی بل تعم ما يحصل بالزنا أيضا، فيحرم الولد من الزنا على الزانية و امها و اختها و على أم الزانی و اخته

ترجمه: و حرمت نسبی در دسته های هفتگانه مختص به نسب شرعی نیست بلکه شامل نسبی که از طریق زنا حاصل شده است نیز می‌شود لذا پسری که از زنا متولد شده بر زن زناکار و مادر زن زناکار و خواهر مادرش (خاله خود) و بر مادر مرد زناکار (جده پدری) و خواهر مادر مرد زناکار (خاله پدرش) حرام است.

متن: و هكذا، فان المراد من الاصناف السبعة المشار إليها في الآية الكريمة هو عناوينها اللغوية و الا فالشريعة لم تأت بمصطلح جديد في هذا المجال،

ترجمه: و همین طور بقیه دسته ها حرام است بنابر این مراد از دسته‌های هفت گانه که در قرآن کریم به آن ها اشاره شد همان عناوین لغوی آنهاست زیرا در شریعت اصطلاح جدیدی در این خصوص نقل نشده است.

متن: فبنت الرجل مثلا هي من تولدت من مائه سواء كان ذلك بنكاح شرعی أم لا، و أم الابن هي من ولدته سواء كان ذلك بنكاح شرعی أم لا.

ترجمه: دختر مرد مثلا، کسی است که از منی آن مرد متولد شده است و فرقی نمی‌کند که از نکاح شرعی متولد شده باشد یا نکاح غیر شرعی، و مادر پسر کسی است که انسان را به دنیا می‌آورد چه از نکاح شرعی باشد یا غیر شرعی.

متن: و الشريعة لا تدخل لها في هذا المجال سوى انها نفت التوارث في فرض الزنا و الا فبقية الاحكام تترتب تمسكا بالاطلاق بعد عدم تقييد الاصناف السبعة بما إذا كان صدقها من طريق النكاح الشرعی.

ترجمه: و شرع هیچ گونه دخالتی در تحقق عناوین ندارد، مگر این که شریعت ارث بردن را در فرض زنا نفی می‌کند، ولی بقیه احکام بر زنا زاده مترتب می‌شود؛ زیرا ادله مطلق بوده و این هفت گروه به وسیله نکاح شرعی مقید نشده است.

متن: و أيضا لا فرق في النسب المتولد من النكاح الشرعی بين ان يكون بسبب العقد أو وطء الشبهة، تمسكا بالاطلاق. ترجمه: همچنین، به دلیل تمسک به اطلاق ادله، فرقی نمی‌کند نسبی که از طریق نکاح شرعی متولد شده، از طریق اجرای عقد شرعی باشد یا نکاح شبهه.

توضیح:

همه این عناوین صدق می‌کند و حقیقت شرعی‌ای هم در باب نکاح نیست که بگوئیم مثلاً بنت مانند صلاة از معنی لغوی به معنی شرعی منتقل شده است، و در کلماتی که از علما و فقها بیان شد روی این حکم و استدلال تأکید کرده‌اند

حرمت سببی

دومین موردی که باعث حرمت عقد بین افراد می‌شود آن است که حرمت از طریق سببی ایجاد شده باشد؛ و این اسباب عبارت‌اند از: مصاهره، رضاع، اعتداد، استیفاء العدد، کفر، احرام، لعان و شرح هر یک از این اسباب در مباحث آینده ذکر خواهد شد.

اقسام حرمت

حرمتی که از نسب یا سبب ایجاد می‌شود بر دو گونه موقت و دائم است

الف) دائم: حرمت دائم یعنی، شخص با گذر زمان و حوادثی که ایجاد می‌شود نیز نمی‌تواند با آن زن ازدواج کند و برای همیشه برای او حرام است و این در جایی است که حرمت از طریق نسب باشد و اصناف هفت گانه‌ای که ذکر شد موجب حرمت دائمی است.

ب) موقت: یعنی به واسطه سببی، مرد نتواند زن را به عقد خود در بیاورد اما با تغییراتی که ایجاد می‌شود دوباره شخص، می‌تواند با آن زن ازدواج کند مصنف به مواردی اشاره می‌کند:

۱. حرمت خواهر زن: انسان با خواهر همسرش نمی‌تواند ازدواج کند اما اگر همسرش بمیرد یا بین شان جدایی اتفاق بیفتد مرد می‌تواند با خواهر او ازدواج کند.

۲. دختر همسری که با او همبستر نشده است: اگر زنی را به عقد خود در بیاورد نمی‌تواند با دختر او ازدواج کند مگر در صورتی که با او همبستر نشده و از او جدا شود.

۳. زنی که سه بار طلاق داده شود: اگر مردی همسرش را سه مرتبه طلاق دهد دیگر نمی‌تواند او را به عقد خود در بیاورد مگر این که آن زن با دیگری ازدواج کند و بعد از او طلاق بگیرد که در این صورت می‌تواند شوهر اول دوباره با او ازدواج کند.

۴. برادر زاده و خواهر زاده همسر: انسان نمی‌تواند خواهر زاده یا برادر زاده همسرش را به عقد خود در بیاورد مگر این که همسرش اجازه دهد.

تطبیق

متن: ۲- و اما السبب، فالمراد به غیر النسب من مناشئ التحريم، و هی:

ترجمه: اما حرمت سببی پس مراد یکی از علت‌های تحریم غیر از نسبی است و علت تحریم:

متن: المصاهرة و ما يلحق بها من الرضاع، و الاعتداد، و استیفاء العدد، و الکفر، و الاحرام، و اللعان.

ترجمه: دامادی و موارد ملحق به آن مانند، شیر دادن، عده نگه داشتن، و زیاد بودن تعداد زن، کفر، احرام، و لعان می‌باشد.

متن: و يأتي الحديث عن المناشئ المذكورة إن شاء الله تعالى.

ترجمه: منشا این مباحث ان شاء الله می‌آید.

متن: ۳- و اما انقسام الحرمة إلى دائمة و مؤقتة، فواضح، فالدائمة كحرمة الاصناف السبعة النسبية مثلا، و المؤقتة كحرمة اخت الزوجة، و بنت الزوجة غير المدخول بها، و المطلقة ثلاثا، و بنت اخ او اخت الزوجة و غير ذلك. ترجمه: و اما دليل تقسيم حرمت به حرمت دائم و موقت واضح است، حرمت دائم مانند حرمت دسته‌های هفت گانه نسبی و حرمت موقت مانند حرمت خواهر زن، دختر زوجه‌ای که بر او دخول نکرده باشد، زنی که سه بار طلاق داده شود، دختر برادر یا خواهر زوجه و غیر از این موارد.

چکیده

۱. دلیل بر حرمت ازدواج با محرام نسبی، آیه قرآن است.
۲. دختر انسان هر چه پایین برود چون مصداق دختر است اطلاق ادله شامل او می‌شود و ازدواج با او حرام است و نیز همین اطلاق در مواردی مثل مادر مادر و عمه عمه، خاله خاله هر چه بالا رود وجود دارد.
۳. حرمت در دسته‌های هفت گانه زنان دو طرفی است یعنی اگر ازدواج با دختر حرام است ازدواج دختر با پدر نیز حرام است و نیز ازدواج مادر با فرزند حرام است.
۴. حرمت ازدواج با دسته‌های هفتگانه نسبی مختص به نکاح شرعی نیست بلکه اگر از طریق غیر شرعی از قبیل زنا و وطی به شبهه نیز این نسبت‌ها به وجود بیاید، ازدواج با این نسب حرام می‌شود؛ زیرا ادله مطلق است و مقید به نکاح شرعی نشده است.
۵. برای منشأ تحریم سببی مواردی از قبیل: دامادی، شیر دادن، در عده بودن، زن زیادی، کفر، احرام و لعان می‌باشد.

اصناف حرمت نسبی: مادر، دختر، خواهر پدري، خواهر مادري، خواهر تني از يك پدر و مادر، عمه، خاله، دختر برادر، دختر خواهر

زدواج با مادر، دختر، عمه و خاله هر چه بالا رود يا پايين آيد حرام است.
بعضی احکام } حرمت ازدواج برای اصناف هفتگانه دو طرفی است.
درازدواج با اصناف هفتگانه فرقی بين اين که نسب از راه شرعی ثابت شده باشد يا غير شرعی، وجود ندارد.